

ПРОБЛЕМИ КОЛОРИТНОСТІ В РОМАНІ «ЛЮБОРАЦЬКІ» АНАТОЛІЯ СВИДНИЦЬКОГО

Актуальність дослідження зумовлена стійким інтересом до сучасної української літератури, зокрема до нового осмислення загальнонародних явищ і проблем, зразком поєднання яких є роман – сімейна хроніка «Люборацькі» подолянина Анатолія Свидницького, він позначений увагою до витоків національної історії, культури, традицій, релігії, пошуку ідентичності й етнічної ментальності. Згодом подібну форму використав у своєму епосі Михайло Стельмах, про що пише І. Зелененька [4, с. 520–521].

Мета дослідження – із позицій сучасної літературознавчої науки здійснити дослідження про шляхетський, релігійний і народний колорит на основі роману «Люборацькі» Анатолія Свидницького. **Об’єкт дослідження** – історичний роман-хроніка Анатолія Свидницького «Люборацькі». **Предмет дослідження** – зображення шляхетського, релігійного та народного колориту в романі «Люборацькі» Анатолія Свидницького. **Стан досліджень.** Творчість Анатолія Свидницького досліджували Іван Франко [9, с. 194-470], Сергій Єфремов [3, с. 315], Олександр Коваленко [8, с. 1-364], Микола Зеров [5, с. 56] та ін. Однак колорит зображення народного життя в романі «Люборацькі» Анатолія Свидницького досліджений не був, що й зумовлює наше стійке зацікавлення.

Реалістично відтворюючи тенденції першої половини й середини ХІХ ст., Анатолій Свидницький зобразив, що церковно-релігійні процеси тісно пов’язані з суспільно-політичною ситуацією, а проблеми віри переплетені з проблемами мови, національного самоусвідомлення. За слухним зауваженням Івана Франка, роман Анатолія

Свидницького «...виявляє дуже великий культурно-історичний інтерес, як образ, з одного боку, полонізаційних, а з другого боку, русифікаційних тенденцій, що підкопували патріархальний побут православного духовенства на правобережній Україні в 30-их і 40-их роках XIX ст.» [10, с. 307]. Іван Франко вказав на тенденції, які позначилися на способі життя і свідомості старосвітських священників та їхніх дітей: «...*Ми себе забули і своєї мови цураємося, а ляхи, – хоч які то вони на Поділлі: ні нашим, ні вашим – не цураються своїх звичаїв, не соромляться, що вони ляхи, а не хто другий. Хіба старі панотці свого не цураються, та й на них добрі сільця понаставляли, ще не так на самих, як на їхдітей...*» [7, с. 36].

Сергій Єфремов указує на те, що «...Свидницький дав напрочуд гарну, яскраву картину, що показує розпад старих побутових форм на правобережній Україні під час переступного моменту в нашому національно-громадському житті. Старий патріархальний побут у близьких до народу сферах, – а таку сферу, а саме – сільського духовенства, й бере автор, – руйнується всіма сторонами; нове щось надходило, а що саме – чи ж розбірно було темним, не свідомим людям? А тим часом треба було вспішатись за віком, інакше, бо віз часу не помилує і всіма колесами переїде, скоро хто не вспішиться на нього вискочити й опиниться під колесами. Таких переїханих і розчавлених маємо в хроніці Свидницького цілу колекцію...» [3, с. 419-420].

Із надзвичайним болем паніматка Люборацька сприймає зміну часів та звичаїв, тому що у її свідомості викарбувані усталені старосвітські погляди на життя та виховання. Адже на підсвідомому рівні, вона, як мати, відчуває загрозу для своїх дітей, бо чужоземне виховання має абсолютно негативний вплив. Побоювання Люборацької справджуються, а слова її батька виявляються пророчими: «...*Оце біда мене опіла з тими чужоземцями, – каже собі стара, – то ляшка вдалась, цей москалем став!*

Ото понаучувались! Цур йому з такими школами! Недаремно мої покійні татуньо – хай їм царство небесне – було кажуть, що в одній хаті житиме кіт, миш і собака...» [7, с. 124].

Представниками старосвітського духовенства у романі «Люборацькі» є отець Гервасій та його паніматка. Вони живуть за усталеними, сформованими традиційними принципами життя, побуту, виховання дітей. За спостереженням Петра Хропка, «...зображуючи Гервасія в гумористично-добродушному тоні, автор не приховує своїх симпатій до нього, акцентує на його щирості й простоті...» [12, с. 17]. Варто зауважити, що отець Гервасій завжди добре відносився до селян, не зневажав їх та не цурався спілкування з ними. Саме тому прихожани поважали та шанували такого священника: «...Всі такі панотці біду знали, виростили в громаді, то й шанували громаду і громада їх. ...малої дитини не промине, не сказавши доброго слова, а що з старим, то й до розмови стане...» [7, с. 29-31]. Анатолій Свидницький у романі «Люборацькі» зображує поступове руйнування старосвітських звичаїв у середовищі духовенства. [12, с. 17]. Також ми можемо прослідкувати іронічно-зневажливе ставлення Анатолія Свидницького до «нових» панотців: якщо отець Гервасій «...і голос мав на славу, і читав, як горохом сипле...» [7, с. 31], то «нові» священники так виголошують проповідь, «...наче теля ремінь жвакає, та ще й на московське; а ти в церкві стоїш, і спати хочеться, або таки дрімаєш...» [7, с. 31].

Анатолій Свидницький у художньому полотні роману «Люборацькі» використовує чимало архаїки, застарілих побутивізмів задля відтворення культурно-побутового колориту селянства та міщанства ХІХ століття в Україні. Присутні в романі й колоритні прислів'я, приказки, примовки, а також, чимало пісенних ремінісценцій та жаргонних зворотів. Вони композиційно застосовуються для яскравого підкреслення настроїв, емоцій та переживань

персонажів, до глибшого втілення ідейних настанов автора. Також Анатолій Свидницький пересипає роман народними піснями, подає їх не повністю, а в уривках, що влучно характеризують народний та емоційний колорит селян і міщан – веселощі, товарииськість, щирю гостинність: «*А випийте ж, кумцю*» [7, с. 25], «*Зажурились вороги, що ми стали пити...*» [7, с. 25]. При розлуці дівчат письменник звертається до сумних мотивів, що відбивають їх переживання при цьому – «*Як мати виряджала доньку в чужу сторононьку*» [7, с. 27], «*Бувайте здорові, батьківські пороги...*» [7, с. 28].

Фіксуємо низку невеличких етнографічно-фольклорних згадок: забобони (про кінець світу), замовляння, віщі сни (особливо поширені в побуті бурсаків), колоритні описи жіночого вбрання, взуття та зачісок українок і польок, весільні (паніматка Люборацька каже: «*...У мене всі дочки рівні, на вибір їх не маю. Коли хочете, беріть старшу...*» [7, с. 117] і похоронні обряди. Твір пересипано прислів'ями і приказками: «*...як піп ото в притворі скаже перший раз «Христос воскрес», не відказувати йому як слід «Воістину воскрес», а що хоч, щоб найлучче велось. Наприклад, «щоб мені худоба велась» або «щоб мені гроші не переводились», то так і буде цілий рік...*» [7, с. 134].

Роман насичений народним гумором. При змальованні образів отця Гервасія та паніматки він добродушно-співчутливий, часом переходить в іронію. Змальовуючи негативних персонажів, Анатолій Свидницький вдається до сатири: «*...Інспектор засичав, як гадина в гною, та й повівась з класу...*» [7, с. 114], «*...Стоїть панна під грубою на тонких шажках, як чапля або журавель...*» [7, с. 39], «*...Два ляхи цілували і в руки, третій, як цуцик, служив перед нею...*» [7, с. 51]. Іронічними словами: «*...Дасть же бог таку голову на в'язи! Здається, щоб другому попалась, то покотилась би, як кабак, не вдержалась би...*» [7, с. 3].

Багато порівнянь, метафор, узятих з усної народної мови, вживає Свидницький, відтворюючи психологічний стан персонажів: «...*На душі в о. Гервасія, як в казані клекотіло...*» [7, с. 28]; Люборацька йшла через подвір'я семінарії «...*перший раз сама не своя, наче зварена...*» [7, с. 13]; «...*Як громом прибило Масю цими словами...*» [7, с. 95].

Отже, Анатолій Свидницький у романі «Люборацькі» майстерно вводить в прозову канву твору шляхетський, релігійний та народний колорит відповідно до художнього задуму. Саме це семантичне розмаїття колоритів, як дорогоцінне каміння виграє всіма гранями і це зрозуміло, адже все, що пов'язане з історією рідного народу, рідної землі, було до болю близьким Анатолію Свидницькому. А також, це сприяє рельєфному відтворенню зображуваного періоду історії українського народу XIX століття, передає настрої автора і його ставлення до висловлюваного чи описуваного. Варто додати, що народні, образні, іноді гумористичні, іноді елегійно-роздумливі діалоги надають викладові жвавості, динамічності та надзвичайної колоритності.

Література

1. Вундт В. Проблема психології народів. Київ, 2011. 144 с.
2. Гнатенко П. Український національний характер. Київ : ДОК-К, 1997. 271 с.
3. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ: «Феміна», 1995. 688 с.
4. Зелененька І., Брижата Д. Проза Михайла Стельмаха та літературний канон СРСР. // FUNDAMENTAL AND APPLIED RESEARCH IN THE MODERN WORLD Abstractsof IV InternationalScientificandPracticalConference. Boston, USA. С.520–531.

5. Зелененька І. Образи української психоісторії в поезії дисидента Тараса Мельничука // Історико-культурна спадщина Дніпровського Лівобережжя, Курського Посейм'я та Слобожанщини: минуле і сучасність : Зб. матер. другої міжнар. наук.-практ. конф., присв. 95-річчю обрання Павла Скоропадського гетьманом Української Держави. Глухів-Ніжин, 2013. С. 58–60.

6. Зеров М. Твори: У 2-х т. Київ : Дніпро, 1990. Т.2. 600 с.

7. Історія української літератури / Н. С. Поляруш, А. П. Віннічук, В. П. Крупка, В. І. Ткаченко, О. М. Вешелені. Вінниця, 2017. 178 с.

8. Киченко О. Фольклор як художня система (Проблеми теорії). Дрогобич, 2002. 216 с.

9. Свидницький А. Люборацькі : Сімейна хроніка. Лондон : Видання Української Видавничої Спілки, 1956. 236 с.

10. Фразеологізми в ідіостилі Анатолія Свидницького. Словник / укл. : Коваленко Б.О., Коваленко Н.Д. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Рута», 2019. 364 с.

11. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. /Зібрання творів: У 50 т. Київ : Наукова думка, 1976–1986. Т. 41. 1984. С. 194–470.

12. Хропко П. Анатолій Свидницький // Свидницький А. Роман, оповідання, нариси. Київ, 1985. 546 с.

Кислиця Дарія – студентка 3 курсу Факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: романтико-реалістична проза XIX століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Зелененька І. А.

**СПЕЦИФІКА ОБРАЗОТВОРЕННЯ У РОМАНІ
ОЛЕКСИ СТОРОЖЕНКА «МАРКО ПРОКЛЯТИЙ»
(МАРКО ПРОКЛЯТИЙ І ПАВЛО КОБЗА)**

Серед українських письменників ХІХ століття, які у своїй творчості розкривають естетику готичної прози, одне з визначальних місць належить Олексі Стороженку, особливу увагу привертає незавершений роман «Марко Проклятий». Над цією темою працювали такі вітчизняні науковці: В. Балушок, М. Ільницький, А. Іщук, В. Пахаренко, Н. Поліщук, Ф. Якубовський та інші. Висвітлення проблематики роману торкалися і сучасні літературознавці (Є. Нахлік, О. Пойда, С. Решетуха).

Мета статті – простежити особливості образотворення у готичному романі Олексі Стороженка «Марко Проклятий», здійснивши порівняльний аналіз Марка Проклятого та Павла Кобзи.

О. Стороженко наголошував, що цей роман займає особливе місце у його творчості. «Виношений під серцем», він мав стати найкращим з того, що написав митець, – відзначає О. Пойда. – Але, на жаль, письменникові так і не вдалося цілком реалізувати свій масштабний задум, причиною чого стала несправедлива рецензія на «Українські оповідання» О. Стороженка, опублікована у журналі «Современник», після чого письменник зламав своє «українське перо» [3, с. 138]. Зокрема він писав у листі до В. Белого: «Почав я свою поему в той час, когда писалось так легко, та коли напав на нас Катон й благонамірним нашим діям приписали найобурливіше значення сепаратизму, я перестав писати, якась байдужість до «рідної мови» виявлялась повсюдно, і признаюсь Вам, збайдужів у своїх поривах, втратив будь-яке бажання до цього заняття, яке давало мені немало насолоду, просто не піднімається рука, хоча поема моя виношена під серцем» [7, с. 19].